

Vajna Károly-terem a Kiskun Múzeum büntetéstörténeti kiállításában

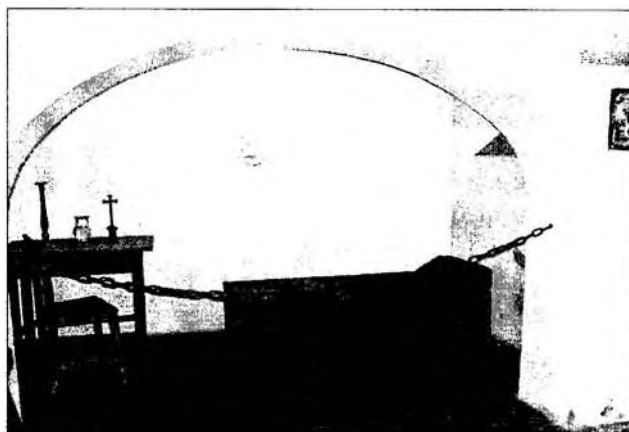
A Kiskun Kerület egykori székházát 1939-ben adták át múzeumi célokra. Itt lelt otthonra és nyitotta meg első kiállításait 1942-ben a kiskunfélegyházi városi Kiskun Múzeum. A gyönyörű barokk épületegyüttes része az udvar közepén álló valamikori tömlőc, a Kiskun Kerület ítélet-végrehajtásának helyszíne.

Az első büntetéstörténeti kiállítást 1951-ben nyitották meg az épületben. A Vajna Károly börtönigazgató által 1910-ben Budapesten létrehozott első Országos Börtönügyi Múzeum megmaradt gyűjteményét 1950 telén adták át a Kiskun Múzeumnak, majd Gaál Károly múzeumi igazgató az egykori tömlőc földszinti celláiban kiállította a megőrzött büntetéstörténeti emlékeket. 1969-ben nyílt meg a neves jogtörténész, Bónis György által elkészített forgatókönyv alapján *A magyar büntetőjog emlékei 1514–1920* című kiállítás, amely részben ma is látható, és a Kiskun Múzeum egyik leglátogatottabb tárlata.

A hajdani tömlőcépületben 2010 folyamán számos átrendezés, átalakítás történt, amely magával hozta a büntetéstörténeti kiállítás átgondolását és bővítését is. A földszinten kialakított új kiállítótér így a gyűjtemény létrehozójának és a jogelőd intézménynek kívánt emléket állítani.

A Vajna Károly-terem 2011. október 17-én, a névadó születésének 160. évfordulója alkalmából rendezett emlékülés keretében került átadásra.¹

Az új kiállítótérbe lépve – amely harmonikusan illeszkedik az épületben látható büntetéstörténeti emlékeket bemutató tárlatba – Vajna Károly életútját, szakmai pályafutásának állomásait ismerheti meg az érdeklődő. A Nagyenyeden, 1851. október 17-én született, jogi végzettségű Vajna 1887-ben a szegedi kerületi börtön ellenőre lett, és további sorsát is a büntetés-végrehajtási intézetekhez kötötte. Életének négy fontos állomáshelyéről láthatunk képeket: Nagyenyedről, a szülővárosról, a szamosújvári fegyintézetről, amelynek ellenőre, majd igazgatója volt 1889–1898 között, harmadsorban a szegedi kerületi börtönről, amelynek igazgatói tisztét 1898–1901-ben töltötte be, végezetül a Budapesti Országos Gyűjtőfogházról, amelyet 1919-ig vezetett. A tárlóban főműve, a *Hazai régi büntetések* című kétkötetes monográfiája látható, amely 1906–1907-ben jelent meg. A könyvek mellett látható néhány darab az illusztrációk megőrzött üveglemezei közül. A büntetéstörténeti emlékek felkutatása élete fontos feladatává vált. Az összefoglaló mű megírását követően fogalmazódott meg benne, hogy az anyaggyűjtés során felhalmozott egykori büntetőeszközök, dokumentumok, fényképek, rabmunkák alapjául szolgálhatnak egy múzeumnak.

A Kiskun Múzeum büntetéstörténeti kiállításának részletei

A kiállítás következő része a születő Országos Börtönügyi Múzeum történetébe ad bepillantást. A 1910-ben alapított múzeumot először a Budapesti Országos Gyűjtőfogházban helyezték el, majd 1922-ben az Igazságügyi Minisztérium palotájába került. A gyűjteményről 1913-ban, majd 1925-ben adtak ki „*Kalauzt*”, amely látható is a vitrinben, ugyanúgy, mint a *Csendőrségi lapok*, amelynek három egymást követő számában, 1929-ben jelent meg a múzeum érdekességeinek az ismertetése. Korabeli fényképeken látható az egykori kiállítás tárgyi világának sokszínűsége és gazdagsága. Itt kapott helyet dr. Vámbéry Ruzstem arcképe is, aki hosszú ideig volt a múzeum öre, szakmai vezetője.

A terem további részében olyan kuriózum tárgyak kaptak helyet, amelyeknek egy része még nem volt kiállítva, más része pedig a büntetéstörténeti kiállítás átrendezése után került itt végleges elhelyezésre. A betyárvilág emlékeit idézve Angyal Bandi mézeskalácsformába öntött ábrázolása mellett Zöld Marci botja is látható. A börtönben fogvatartottak által készített rabmunkák közül néhány itt is látható, mint a nagyon egyszerűen elkészített dominó vagy a kézzel rajzolt kártyalapok, de remekművek is bemutatásra kerültek, mint a kenyérbélből készült Mátyás király-szobor, amelyet ma már csak fényképen láthatunk, vagy a Huszár József által összeállított világóra.

Az egykori börtönügyi múzeum könyvtárának féltett darabja, Werbőczy István: *Corpus Juris Hungarici*... törvénygyűjteményének 1822. évi kiadása is szerepel a kiállításon, mellette bírói pálca és bilincsek láthatók. A terem további részében található koplaltató ládát az 1870-es években Bars vármegyében használták. A mellé álló, 18. századi csikófejes deres is ritka típusú fenyítőeszköz, Szepes vármegye törvényszékén alkalmazták. A harmadik különleges büntetéstörténeti emlék Martinovics Ignácnak és társainak, a magyar jakobinus mozgalom vezetőinek a kivégzőszéke 1795-ből. Vajna Károly adatai szerint a fővesztőszéket 1859-ben a budai városháza padlásáról vásárolta meg egy iparosmester az összehalmozott régi-

ségekkel együtt. Özvegyétől 1894-ben egy nyugalmazott honvédszázados vette meg, aki továbbadta a börtönügyi múzeumnak. Ezenfelül látható még egy rulettasztal, amelyet 1926-ben foglaltak le tiltott szerencsejáték kapcsán.

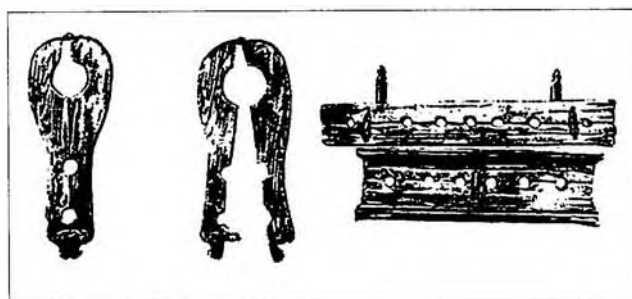
A Kiskun Múzeumban látható büntetéstörténeti emlékeket bemutató kiállítás, közismert nevén „börtönmúzeum” a Vajna Károly-teremmel vált teljessé. A 16. századtól nyomon követhető ítélkezések és büntetések bemutatása mellett az alapító és az általa létrehozott intézmény megismertetése fontos törekvése volt a kiállítás rendezőinek. A tudós börtönigazgató hitvallása lett a vezérfonalunk:

„Fölkutattam a jelentéktelennek látszó forrásokat is, és ezeket meg az alig szívárgó erecskéket olyan kűtfővé törekedtem egyesíteni, amelyből bőven meríthessen, ki a régi adatokra szomjúhozik, akár kriminalista, akár történetíró, akár pedig régiségbűvár legyen is az.” (Vajna Károly, 1906)

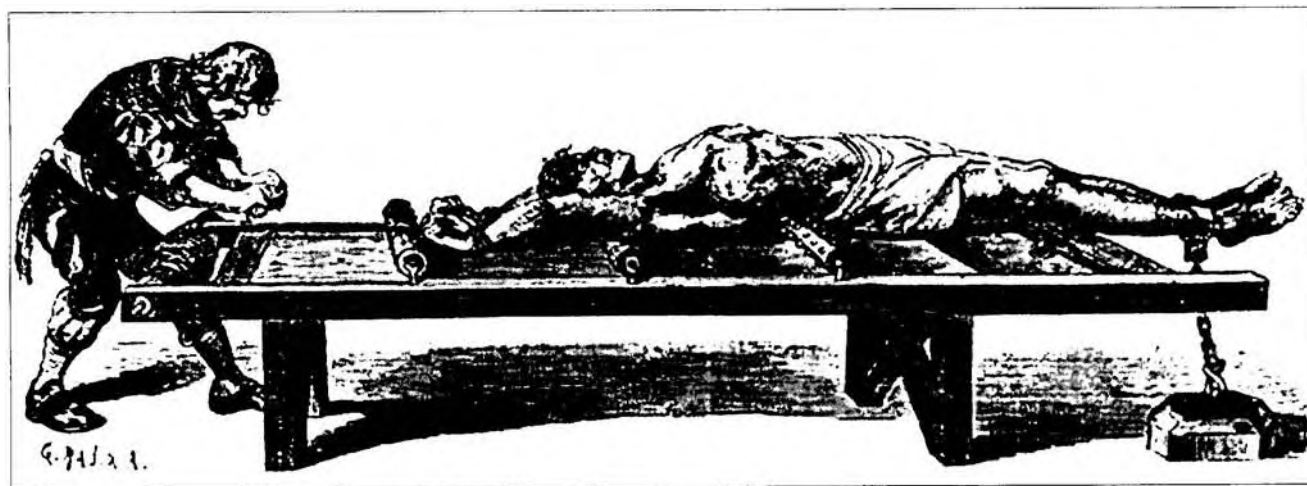
Mészáros Márta

Jegyzet

¹ Az emlékülésről szóló beszámoló – Dávid Anna Réka: *Vajna Károly Emlékülés Kiskunfélegyházán* – e számunk 73–75. oldalán olvasható.

Nyakló- és lábkalodák (Varga Károly könyvéből)

Kínpad (Vajna Károly könyvéből)